

ELS JUEUS I LA CIUTAT DE GIRONA

El text que reproduïm a continuació està extret de *Els jueus i la ciutat de Girona, dades per a la història urbana*, un estudi de Josep Canal i Roqueta, Eduard Canal i de Diego, Josep M. Nolla i Brufau i Jordi Sagraera i Aradilla. A partir d'una sèrie de documents, alguns d'ells inèdits, el llibre estableix la ubicació i la descripció d'edificis i d'espais urbans que, durant l'època medieval, foren ocupats per la comunitat jueva de Girona, configurant l'antic call.

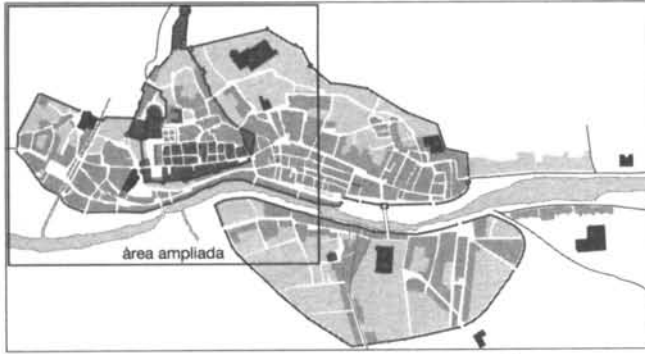
Les referències documentals més antigues, amb relació als llocs de Girona habitats o propietat dels jueus, són del segle X (930, 962, 987, 988). Possiblement, en aquesta època, els jueus, poc nombrosos, vivien en una zona pròxima a la catedral, al voltant de l'antic *Cardo Maximus*. En aquest lloc és on es localitza la primera de les sinagogues, datada l'any 988. Durant els segles X i XI apareixen ja diverses referències documentals a jueus que habitaven en el lloc que, anys més tard, seria conegut com el call. Aquest espai era, al segle XI, propietat de la Catedral de Girona. La primera referència d'aquest lloc com a «call jueu» apareix en un document del 20 de juliol de 1160. Però la zona no era, encara, un lloc exclusivament jueu. Diversos documents d'aquella època mencionen propietats i béns dels jueus ubicats en di-

versos indrets de la ciutat, fins i tot extramurs: vinyes, hortes, terres, etc. A més, la comunitat disposava, almenys des de 1207, d'una extensió de terra verge al nord de la ciutat, el Montjuïc, on podien enterrar els seus morts. Els jueus de Girona posseïen també immobles situats al carrer de les Ballesteries, al Mercadell (espai ocupat actualment per l'edifici de la Pia Almoina), i a la zona del Mercadal, on eren propietaris de diversos molins.

El 1279 estava ja plenament constituït el «call real» jueu, que disposava d'un hospital de pobres i malalts, situat al carrer de la Rucha (actual pujada de la Catedral). Aquell barri era ja un espai jueu per excel·lència, on tenia lloc la vida quotidiana de la comunitat de Girona. El 1284 un document l'esmenta com el «Barri d'Israel» i menciona l'existència,

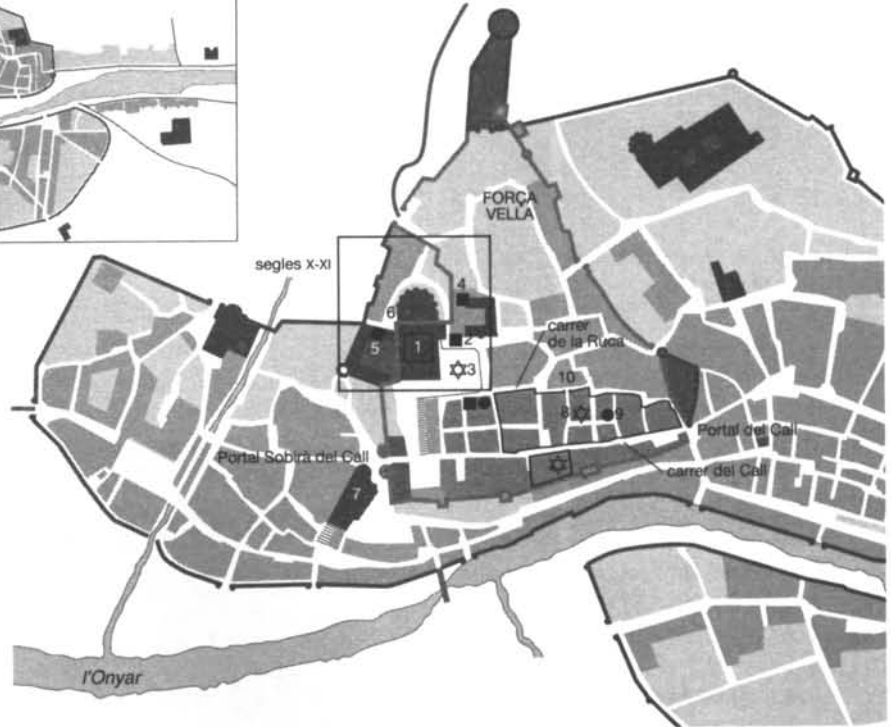
en aquell lloc, de diversos immobles propietat dels jueus, que comptaven amb sistema de clavagueres, balcons i patis. A mitjan segle XIV, el call de Girona va anar transformant-se, a poc a poc, en un lloc aïllat de la resta de carrers que configuraven el nucli de la ciutat medieval. Eren moments difícils en les relacions entre jueus i cristians. Els atacs eren cada vegada més freqüents i els organismes oficials optaren per convertir el call en un espai tancat, com a mesura de protecció per als jueus, però també com a marginació.

El 1373 l'eix central del call ja es coneixia oficialment amb el nom de «carrer Major del Call». El barri jueu s'estenia a ambdós costats de l'actual carrer de la Força i moltes cases de jueus descansaven, en una de les seves parts, sobre la muralla de la ciutat, que discorria pa-

Els carrers de Girona, segles X a XV

- ☆ sinagoga
- màxima expansió del carrer al segle XIV
- zona urbanitzada segle XV
- carrer reclos al segle XV
- muralla romana
- muralla medieval

Segles X-XI

- 1 catedral prerromànica (988)
- 2 palau comtal (988)
- 3 sinagoga (988)
- 4 palau episcopal (982)
- 5 casal de la comtesa Ermessenda (1020)
- 6 cementiri
- 7 Sant Just (1064)

Segle XV

- 8 sinagoga, escoles de l'Aljama, casa de les dones i hospital
- 9 carnisseria jueva
- 10 portal del carrer

2/3.- Recerques arqueològiques i documentals han permès seguir l'evolució i, en part, reconstruir el carrer jueu de Girona. Cal notar la localització de tres sinagogues diferents, corresponents a tres etapes de la comunitat jueva gironina, així com la màxima extensió del carrer durant el segle XIV. Posteriorment, durant el segle XV, l'extensió del carrer es reduí i va quedar reclos dins d'un mur. (Josep Canal i Associació Arqueològica de Girona; cartografia Pere Arriaga).

ral·lela al carrer de les Ballesteries. Entre aquests edificis s'aixecava la segona de les sinagogues, en un espai actualment ocupat per les cases que es troben enfront de les escales de la Verge de la Pera. El 1386 Pere el Cerimoniós, preocupat sempre per la defensa de la ciutat «clau del regne», manà demoure les edificacions que estaven adossades a la muralla, fent excepció amb els murs de dita sinagoga.

La decadència del carrer començà amb l'atac de 1391. El lloc fou saquejat i incendiat, molts edificis foren destruïts, i la situació dels jueus es va anar fent més i més precària. Els jurats de la ciutat ordenaren, el 1418, la clausura de totes les portes i finestres que, des del carrer, s'obrien sobre el carrer de la Força. Feia tres anys (1415) que el Papa havia ordenat el tancament de la segona de les sinagogues, que fou reoberta un any més tard. El 1434 Bonastruc de Mestre, Astruc Aninai i Bonastruc Jucef, dirigents de l'Aljama de Girona, rebren permís per construir un edifici en el pati del carrer. Possiblement es tractava de la tercera de les sinagogues, que va mantenir-se activa fins el 1492. El 1444 el carrer

havia estat reduït, quedant fora d'ell, ja completament, el carrer de la Força, i el 1448, davant l'evidència de l'estretor d'espai per albergar tota la comunitat, els jurats concediren el permís als jueus per ampliar el carrer per la zona del carrer de la Rucha, però amb la condició que, a partir d'aleshores, i en el termini de sis dies, totes les famílies jueves que vivien fora del recinte del carrer havien de traslladar-se al seu interior.

El 1492 desaparegué definitivament la comunitat jueva de Girona. Els dirigents de l'aljama vengueren diverses propietats comunitàries, entre elles la sinagoga i els seus edificis annexos, que s'aixecaven en l'espai ocupat en l'actualitat pel Centre Bonastruc ça Porta. Encara en els segles posteriors (XVI, XVII i XVIII) els documents segueixen referint-se al carrer «de la sinagoga», «de l'antiga escola dels jueus» o de «la sinagoga dels jueus».

En conclusió, es pot afirmar que l'estructura urbana del carrer jueu de Girona es manté en el seu aspecte més general, però que ha sofert diverses i intenses modificacions al llarg dels segles, des de la instal·lació de les primeres famílies

jueves (s. XIII), passant per les reformes en temps de Pere el Cerimoniós, els assalts i destruccions (s. XIV), els canvis a què fou sotmès pels nous propietaris cristians (s. XV), i les últimes reformes urbanístiques.

NOTES

1. La ressenya completa del treball és Josep Canal i Roqueta, Eduard Canal i de Diego, Josep M. Nolla i Brufau i Jordi Sagrera i Aradilla, *Els jueus i la ciutat de Girona*, Ajuntament de Girona, Girona, 1995, 29 pp. i tres làmines plegables.

Per altra banda cal assenyalar que, pròperament, s'obrirà l'Institut d'Estudis Nahmànides i el Museu d'Història dels Jueus, organismes que constituïran el Centre Bonastruc ça Porta. La seva ubicació serà al carrer Sant Llorenç i esdevindrà un centre que recollirà dades i informació referent als jueus i al judaisme, i també un recull d'imatges de la iconografia catalana medieval relativa als jueus.